

КРИТЕРІАЛЬНА СТРУКТУРА ФАХОВОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЕСТЕТОТЕРАПІЇ У СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

© Степура Ю. Г., 2016
<http://orcid.org/0000-0002-1091-6878>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.47921>

В статті визначаються та теоретично обґрунтовуються критерії та показники готовності майбутніх педагогів початкової ланки освіти до використання естетотерапевтичних засобів з метою соціального виховання учнів. Автор аналізує поняття критеріїв та показників сформованості професійно-педагогічних умінь та розкриває рівні прояву означених показників: високий (творчий), середній (евристичний) та низький (пошуково-виконавчий).

Ключові слова: естетотерапія, готовність, естетотерапевтичні засоби, соціальне виховання, молодші школярі, критерій, показник, рівні готовності.

Степура Ю. Г. Критериальная структура профессиональной готовности будущих педагогов к использованию средств эстетотерапии в социальном воспитании младших школьников.

В статье определяются и теоретически обосновываются критерии и показатели готовности будущих педагогов начального образовательного звена к использованию эстетотерапевтических средств с целью социального воспитания учеников. Автор анализирует понятия критериев и показателей сформированности профессионально-педагогических умений и раскрывает уровни проявления указанных показателей: высокий (творческий), средний (эвристический) и низкий (поисково-исполнительный).

Ключевые слова: эстетотерапия, готовность, эстетотерапевтические средства, социальное воспитание, младшие школьники, критерий, показатели.

Stepura Y. G. The professional criteria's structure of future teachers' readiness to use aesthetotherapeutic means in primary schoolchildren's social education

The article summarizes the various views of scientists on the definition of professional future teachers' readiness to use the means of aesthetotherapy in the primary schoolchildren's social education. The author defines this term as a complex of integrated professional competence, synthesizing the unity of motives, emotional and value attitude to aesthetotherapeutic technologies in social young schoolchildren's education; as the formation of necessary system knowledge and skills, high level of mastery, the desire and capacity for self-renewal of knowledge about the technology of young schoolchildren's social education in modern social

and cultural conditions. The article defines and theoretically justifies the criteria and indicators of the readiness of future teachers of primary level education to use aesthetotherapeutic means in pupils' social education. The author analyzes the concept of criteria and indicators of formation of the professional and pedagogical skills and reveals the manifestation of signification level indicators: high (creative), average (heuristic) and low (search and executive).

Key words: *aesthetotherapy, readiness, aesthetotherapeutic means, young schoolchildren's, criterion, indicator.*

Постановка проблеми. Сучасні суспільно-політичні, соціально-економічні та морально-культурні перетворення висувають нові вимоги до підготовки педагогів початкової ланки освіти. Окрім здійснення освітньо-дидактичної функції, вони мають озброїти учнів дієвими засобами протидії негативним впливам сучасного інформаційного середовища, оволодіти навичками успішної соціальної взаємодії, яка б забезпечила їх соціалізацію, сприяла формуванню соціального інтелекту, здатності до самотерапії та саморозвитку. Вирішення зазначених освітньо-виховних завдань потребує формування готовності студентів до постійної зосередженої роботи над собою, розвитку їх естетотерапевтичної компетентності, професійно-комунікативних вмінь, вироблення та вдосконалення власних соціально-ціннісних орієнтирів, пошуку нових ефективних засобів навчання та виховання.

Відтак, готовність студентів до здійснення соціально-виховного впливу на молодших школярів засобами естетотерапії є основою їх професійного розвитку та підґрунтям активної суспільної позиції. Рівень підготовки педагогів до означеної діяльності визначається певними критеріями та показниками, співвідношення яких свідчить про якість їх фахової підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що феномен «готовності» досить давно є предметом численних науково-педагогічних пошуків. Одним з перших феномен готовності до певної діяльності досліджував колектив вчених під керівництвом Д. Узнадзе [6]. Вчені визначали готовність як здатність особистості, маючи нагальну потребу в чомусь, формувати установку для її задоволення. Феномен педагогічної готовності досить ґрунтовно вивчали в різні часи О. Будник, Л. Григоренко, І. Дичківська, У. Дутчак, І. Зязюн, О. Кутова, О. Лугова, Г. Сотська, С. Сисоєва, А. Троцько, О. Федій, О. Філь та ін. Аналіз наукових досліджень, дає можливість стверджувати, що питання професійної готовності студентів до застосування

засобів естетотерапії з метою соціального виховання учнів початкової школи є недостатньо висвітленим, тому **метою даної статті** є визначення критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх педагогів до означеної діяльності, як основи педагогічного оцінювання ефективності досліджуваного явища.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи критерії дослідження, ми намагалися врахувати специфіку соціально-виховної та естетотерапевтичної активності педагогів, а також особливості їх фахової підготовки до означеної діяльності. Проте, перш ніж перейти до аналізу критеріїв та показників, варто проаналізувати поняття «готовність майбутніх педагогів школи I ступеня до використання засобів естетотерапії у соціальному вихованні учнів».

У працях І. Зязюна [3], феномен професійно-педагогічної готовності тлумачиться у діяльнісному контексті: як своєрідний результат і показник якості підготовки майбутнього фахівця, що реалізується і перевіряється в безпосередній діяльності. Схожі погляди знаходимо у С. Сисоєвої [5, с. 53], на переконання якої, готовність педагога є його потенційною здатністю до реалізації творчої педагогічної діяльності, що формується в процесі спеціально організованої підготовки і зумовлена рівнем розвитку його здібностей. Згідно з дослідженнями І. Дичківської [2], професійна готовність складається із самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання майбутнього педагога. Натомість, відмітимо, що у тлумаченні педагогічної готовності знаходимо два підходи: *функціональний*, де вона виступає як психологічний стан, що зумовлює якісне виконання певної активності, та *особистісний*, де готовність є системним особистісним утворенням, яке містить суб'єктивні чинники окремої діяльності та підготовки до неї.

Отож, проведений аналіз свідчить про те, що нині не існує одностайної точки зору на предмет визначення терміну «готовність до діяльності». Узагальнивши погляди вчених щодо визначення сутності готовності студентів до фахової діяльності, ми трактуємо *професійну готовність майбутніх педагогів до застосування засобів естетотерапії у соціальному вихованні молодших школярів* як складну інтегровану професійну компетентність, що синтезує в собі єдність мотивів, емоційно-ціннісного ставлення до використання естетотерапевтичної концепції у соціальному вихованні учнів, сформованість необхідної системи знань, умінь та навичок, високий рівень їх

оволодіння, бажання і здатність до самостійного оновлення знань про технології соціального виховання молодших школярів в сучасних умовах.

Після тлумачення професійно-педагогічної готовності, розглянемо систему її критеріїв та показників. Сам термін «критерій» позначається як своєрідна «ознака, на основі якої здійснюється оцінка чогось; умовно прийнята міра, яка дає можливість вимірювати об'єкт і на основі цього дати йому оцінку» [1, с. 245]. При виборі критеріїв готовності студентів до використання засобів естетотерапії з соціально-виховною метою ми спиралися на принцип адекватності, суть якого полягає в тому, що довіряти отриманій інформації варто лише тоді, коли вона адекватна об'єкту вимірювання [4]. Зазначимо, що ступінь вияву, якісна сформованість та визначеність кожного критерію втілена у конкретних показниках, які його уточнюють та характеризують.

Визначаючи систему критеріїв і показників для оцінки готовності майбутніх педагогів до застосування засобів естетотерапії з метою соціального виховання молодших школярів, ми застосовували такі методи як: аналіз нормативних документів, науково-педагогічних досліджень, спостереження за студентами у освітньому процесі, бесіди, анкетування, тестування, аналіз навчальної документації, експертна оцінка відповідно до розроблених нами критеріїв і показників за допомогою спеціальних діагностичних методик.

У процесі дослідження нами було визначено критерії та показники професійно-педагогічної готовності, комплексне застосування яких дозволить ефективно визначити рівень готовності майбутніх педагогів до використання засобів естетотерапії з метою соціального виховання молодших школярів:

1. Критерій професійно-мотиваційної готовності.
2. Критерій когнітивно-змістової готовності.
3. Критерій творчо-діяльній готовності.
4. Критерій рефлексивно-ціннісної готовності.

Розглянемо детально структуру кожного критерію, використовуючи з метою оцінювання прояву показників три рівні: високий (творчий), середній (евристичний) та низький (пошуково-виконавчий).

Професійно-мотиваційний критерій є базовим у розвитку професійної свідомості майбутніх педагогів, оскільки він вказує на сформованість мотивів, які дають студентам можливість усвідомлювати суспільно-особистісне значення ними обраного фаху. Даний критерій вважаємо ядром професійно-

особистісного становлення майбутнього педагога, адже він містить стійку переконаність у необхідності та значущості соціального виховання школярів, наявність стійкого інтересу до застосування технологій естетотерапії у означеній діяльності. Використання соціально-виховного потенціалу естетотерапії сприяє появі у студентів прагнення здійснювати науковий пошук, підвищувати власну професійну активність, спостерігаючи якісні соціально-психологічні зміни, що відбуваються з учнями.

Показниками професійно-мотиваційної готовності є:

- стійка професійна спрямованість на соціально-виховну діяльність;
- усвідомлення потреби у соціальному вихованні молодших школярів;
- наявність бажання та прагнення застосовувати засоби естетотерапії у фаховій діяльності.

Високий (творчий) рівень розвитку професійно-мотиваційного критерію свідчить про виражену спрямованість студента до соціально-виховної діяльності, усвідомлення ним потреби у здійсненні естетотерапевтичного впливу на школярів, його високу зацікавленість у оволодінні знаннями та набутті умінь використання естетотерапевтичних засобів у формуванні соціальної компетентності учнів, розвитку їх життєтворчого стилю мислення.

Виявлений у майбутніх педагогів середній (евристичний) рівень означеного критерію готовності характеризує його недостатньо розвинену професійну спрямованість та розуміння потреби у здійсненні позитивного естетотерапевтичного впливу на соціально-психологічну сферу особистості школярів, наявну достатню активність та інтерес до набуття знань, умінь та навичок використання засобів естетотерапії у соціальному вихованні школярів, проте не повністю сформовані необхідні особистісно-професійні якості.

Низький (пошуково-виконавчий) рівень професійно-мотиваційного критерію вказує на недостатньо розвинену професійну спрямованість та усвідомлення студентом необхідності здійснення соціально-виховного впливу на учнів, низький інтерес майбутніх фахівців до набуття знань та вмінь впроваджувати засоби естетотерапії у соціальне виховання школярів, а також їх низький ступінь розвитку особистісно-професійних якостей.

Когнітивно-змістовий критерій готовності майбутніх педагогів до використання засобів естетотерапії з метою соціального виховання учнів забезпечує ефективну знаннево-методичну компетентність студентів, що

визначається їх обізнаністю основ соціально-виховної та естетотерапевтичної діяльності. Реалізація означеного критерію виявляється в повноті і міцності засвоєння майбутніми педагогами теоретичних знань, які мають міждисциплінарний характер і охоплюють інформацію про різновиди естетотерапевтичних технологій соціального виховання учнів, їх зміст та особливості застосування у розв'язанні різноманітних соціально-виховних ситуацій, що виникають у освітньому середовищі початкової школи.

Показниками когнітивно-змістової готовності є:

- ґрунтовність знань науково-методологічних основ соціально-виховної та естетотерапевтичної діяльності;
- уміння використовувати професійні знання для розв'язання соціально-виховних ситуацій в школі I ступеня;
- системні знання методики застосування естетотерапевтичних засобів у соціальному вихованні молодших школярів.

Успішна професійно-педагогічна підготовка за даним критерієм виявляється у високому (творчому) рівні розвитку готовності, яка свідчить про наявність у студента системи фахових знань і вмінь окресленого змісту, сформованість умінь застосовувати здобуті знання для розв'язання соціально-виховних ситуацій, високий рівень знань естетотерапевтичних технологій та методики їх використання у соціальному вихованні учнів початкової школи.

Середній (евристичний) рівень професійної готовності характеризує епізодичність знань студента та їх накопичувальний характер, наявність у нього уміння впроваджувати естетотерапевтичні знання у соціально-виховне середовище початкової школи та дещо поверховість його знань методики впровадження технологій естетотерапії у систему соціального виховання учнів.

У разі, якщо студент проявив низький (пошуково-виконавчий) рівень готовності, можна з упевненістю констатувати, що здобуті ним фахові знання є дещо безсистемними і фрагментарними, навички співвіднесення теоретичних знань з конкретними соціально-виховними ситуаціями знаходяться на етапі становлення, як і його обізнаність з естетотерапевтичними засобами та особливостями їх використання у соціально-виховній роботі початкової школи.

Базовим критерієм емпіричної готовності майбутніх фахівців є *творчо-діяльнісний*, який дозволяє визначити точність умінь студентів, наявність у них навичок оптимально обирати та творчо застосовувати окремі види естетотерапії

з соціально-виховною метою, виділяти головну ідею обраної естетотерапевтичної технології, самостійно приймати професійні рішення у нестандартних педагогічних ситуаціях, організувати виховний простір в освітньому середовищі початкової школи та запроваджувати існуючі та\або створювати нові соціально-виховні естетотерапевтичні технології.

Показниками творчо-діяльнісної готовності є:

- здатність до педагогічної творчості;
- навички оптимального вибору естетотерапевтичних засобів соціального виховання учнів;
- уміння запроваджувати існуючі та створювати нові естетотерапевтичні технології соціально-виховного характеру.

Високий (творчий) рівень розвитку означеного критерію свідчить про чітку сформованість у студента умінь практичної діяльності за виокремленим напрямом, їх яскраво вираженою здатністю до творчого самовдосконалення, наявністю умінь застосовувати технології естетотерапії для вирішення соціально-виховних завдань, розвиненістю індивідуально-творчого підходу у розробці нових естетотерапевтичних засобів соціально-виховного спрямування.

Студенти, які проявили середній (евристичний) рівень готовності володіють системою професійно-педагогічних умінь, репродуктивного характеру, проявляють ситуативний творчий підхід до створення нових або впровадження існуючих технологій естетотерапії з соціально-виховною метою.

Низький (пошуково-виконавчий) рівень сформованості професійної готовності студентів виявляється у фрагментарності їх умінь і навичок, нездатності до креативного мислення, оптимального вибору і використання засобів естетотерапії у означеній діяльності, відсутності уміння створювати нові естетотерапевтичні технології соціально-виховного характеру.

Логічну завершеність професійної підготовки студентів надає *рефлексивно-ціннісний критерій*, який пов'язаний з узагальнюючою діагностикою рівня сформованості необхідних фахових компетенцій студентів, що складають сутність їх естетотерапевтичного та соціально-виховного світогляду. Даний критерій відображає структуру провідного гносеологічного принципу у педагогіці – ціннісного ставлення педагога до обраної професії та суб'єктів освітньо-виховного процесу. Враховуючи специфіку означеної діяльності, особливо важливою є сформованість у студентів здатності до

педагогічної самооцінки і саморефлексії власного рівня вихованості та соціальної компетентності, яка виражає їх вміння емоційно переживати й оптимально вирішувати проблемні ситуації, проектувати розвиток учнів.

Показниками рефлексивно-ціннісної готовності є:

- ціннісне ставлення до соціально-виховної та естетотерапевтичної діяльності;
- здатність до постійного особистісно-професійного саморозвитку та самовдосконалення;
- навички самооцінки і саморефлексії власного рівня вихованості та соціальної компетентності.

Ефективна професійна підготовка за означеним критерієм вказує на високий (творчий) рівень сформованості у студента фахової компетентності, яка характеризується вираженням абсолютним пріоритетом цінності обраної професії, сформованим прагненням до особистісного та фахового саморозвитку і самовдосконалення, розвиненими навичками самооцінки власної діяльності та рівня соціальної компетентності з метою їх подальшого переосмислення.

Середній (евристичний) рівень готовності вказує на визнання студентом унікальності обраного фаху, яке співіснує з недостатньо сформованим переконанням у його абсолютній перевазі над іншими професіями, потреба у професійному самовдосконаленні є частковою, а здійснення саморефлексії власного рівня соціальної компетентності є досить ситуативною.

Сформованість у майбутніх педагогів низького (пошуково-виконавчого) рівня професійної готовності виявляється у їх байдужому ставленні до обраного фаху, студенти ще не повністю усвідомлюють необхідність у постійному професійному саморозвитку та самовдосконаленні, а бажання та усвідомлення необхідності здійснювати самоаналіз власного рівня соціальної вихованості та компетентності є взагалі відсутнім.

Висновки. Таким чином, визначені критерії (професійно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, творчо-діяльнісний, рефлексивно-ціннісний) та показники готовності майбутніх педагогів до застосування засобів естетотерапії у соціальному вихованні молодших школярів були взяті за основу проведення констатувального експерименту нашого дослідження. Вони дозволили виявити рівні підготовки студентів (високий (творчий), середній (евристичний) та низький (пошуково-виконавчий) до означеної діяльності на I етапі дослідження.

Констатувальний експеримент показав недостатній рівень готовності майбутніх педагогів до соціально-виховної та естетотерапевтичної діяльності та необхідність розробки моделі професійно-педагогічної підготовки.

Перспективи подальших розробок у даному напрямку вбачаємо у розробці та апробації структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх педагогів до застосування засобів естетотерапії з метою соціального виховання молодших школярів, яка сприятиме якісному підвищенню рівня підготовки студентів до означеної діяльності.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. – Вид. 2-е, доп. та вип. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична неперервність / І. А. Зязюн // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.] ; за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – С. 3-11.
4. Касьян В. І. Філософія : відповіді на питання екзаменаційних білетів : навч. посіб. / В. І. Касьян. – 5-те вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2008. – 347 с.
5. Сисоєва С. О. Педагогічні технології : проблеми, пошуки, перспективні впровадження / С. О. Сисоєва // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 6. – С. 15-27.
6. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологии установки / Дмитрий Николаевич Узнадзе. – Тбилисси : Акад. наук Груз. ССР, 1961. – 210 с.